

Inhoud:

- ◆ Het Chirurgijnshuis van Baambrugge
- ◆ Hoe Zweder van Abcoude Zweder van Gaasbeek werd
- ◆ Johannes Vennix deel II
- ◆ Een roerige geboorte

Redactie:

H. Hoogenhout
G. van der Most
D. L.H. Slebos
W. W. Timmer
W. Zwaard

Redactie secretariaat:

G. van der Most,
Papehof 9
1391 BD Abcoude

Vormgeving

W. Zwaard

Druk:

Grafisch Centrum Abcoude

ISSN: 1569-6146

Prijs losse nummers • 4,-

Het Chirurgijnshuis van Baambrugge

door Ir. Dick Slebos

In de jaren 1682 - 1725 woonde in het huis 'Overdorp', recht tegenover de brug van Baambrugge, *Med. Doctor Johannes de Witte*. Dit pand is, hoewel sindsdien sterk veranderd, ook thans nog aanwezig.

Dokter De Witte heeft in Abcoude/Baambrugge een belangrijke rol gespeeld, niet alleen als geneesheer, maar ook als vertrouwensman van de inwoners. Hij had Overdorp in 1683 uit de boedel van zijn vader en grootvader aan zich gehouden. In de kerkboeken tussen 1688 en 1698 vonden wij de dopen van zes van zijn kinderen in de kerk van Baambrugge, waar het echtpaar over een kerkbank voor 6 personen beschikte. Wanneer 'Overdorp' in latere jaren wordt verkocht, wordt deze bank meeverkocht.

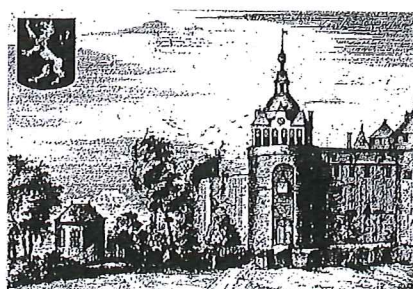
'Overdorp' had een vrij uitzicht via de brug op het "chirurgijnshuis" van Baambrugge: het huis, op de hierbij weergegeven gravure rechts naast de kerk. Het is gebouwd in de jaren 1649-1650 door Claes Jansen, diaken van de kerk van Baambrugge. In het verzoekschrift van de kerkeraad aan *de Ed. Mog. Heeren Staten 'sLands van Utrecht* om dit terrein te mogen bebouwen, werd als reden aangegeven dat e.a. niet alleen zal dienen *tot gerieff ende cieraet vant dorp, maar oock om voor te koomen ende wegh te neemen veele insolentias* (onbeschaamdheden) *die op de voorsch. plaetse, selfs tegen het plaetaet van de Ed. Mog. door kaatsen, kolven en anders worden gepleeght.*

In dit nummer

Het Chirurgijnshuis van Baambrugge

Hoe Zweder van Abcoude Zweder van Gaasbeek werd

Johannes Vennix deel II

Claes Jansen verkreeg deze *ledige plaetse ofte erff* na de autorisatie door Gedeputeerde Staten op 20 oktober 1649 bij een door notaris Gerrit Houtman bezegelde akte als *vrij eigen goet*, behoudens een erfpachtcontract waarbij de kerk bepaalde dat er zich geen tapper of herbergier, *die gelagen set om bier of brandewijn te tappen*, zou mogen vestigen. Ook mag er zich geen smid of timmerman *of dergelyke ambagte ofte hantwerk doende*, vestigen, waardoor *de godsdienst eenige verhinderinge door geluit mogten werden gedaan*. Na de bepalingen over de geluidshinder volgt dan nog een vooruitziende blik: *Als de voorschreven Kerck van Baambrugge quame te vergrooten sal de koper of erffpagthouder in der tijd de timmeragie, dan op de voorschreven erff synde, gehouden syn te amoveren of anders sullen de kerckmeesters de voorschreven timmeragie alsdan ter estimatie (taxatie) aan de Ed. Mog. of derselver Heeren gecommiteerden afgeven, ter keuze van de koper off erffpagthouder. Zover zou het ook nog komen!*

Teneinde de gedachte aan deze bepalingen levend te houden moest de erfpachthouder elk jaar de som van Fl. 8,- aan de kerkmeesters betalen. Elke nieuwe eigenaar diende binnen één jaar na de rechtsverkrijging aan de kerkmeesters een nieuw erfpachtscontract te vragen.

Claes Jansen kreeg ook nog enkele bouwvoorschriften mee: zo moest hij *'timmeren twee verdiepingen hoog ofte twee solders hoog onder de kap*. Vooraan 22 voeten breed, achteraan 14 voeten breed en diep 26 voeten. Hij mocht de kerkmuur gebruiken om zijn balken in of aan vast te maken en moest tussen de kerk en *'syn te timmeren huysinge'* een goede looden goot aanbrengen om het water *soo van de kerk als van syn dak, sover syn getimmerte strekt, in te wagten*.

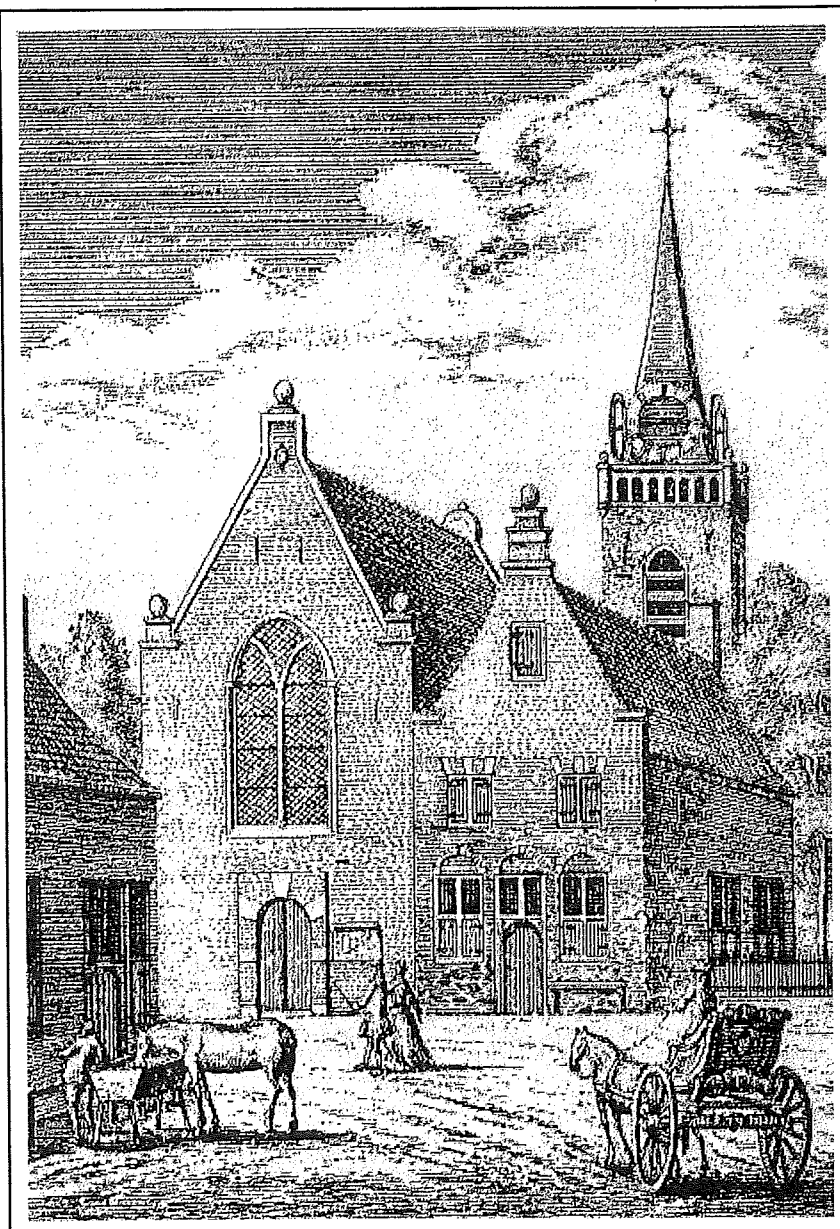
Anderhalf jaar later is het huis van Claes Jansen gebouwd en sluiten de kerkmeesters een overeenkomst met

de eigenaar van de naastgelegen boerderij, Cornelis Meliszn, opdat deze *'tussen Claes Jansz huize tot aen de ypenboom, staande recht voor het huis van Cornelis Meliszn een stakettinge met deuren 8 voet hoog'* zal maken. Op de gravure uit 1729 is deze hoge schutting reeds vervangen door een lager hekje. Daarachter bevond zich een kolfbaan, die vooral in de 18e eeuw bij herhaling tot discussies met het kerkbestuur aanleiding gaf, in verband met geluidshinder. Of Claes Jansen in 1649 het beroep van chirurgijn uitoefende hebben de archieven nog verborgen gehouden. Zijn rechtsopvolger, Thomas van den Hof, was er al vóór 1677 als mees-

ter-chirurgijn gevestigd en sindsdien zijn er tot in het begin van de 19e eeuw chirurgijns gevestigd geweest. Alvorens hier meer over te vertellen een enkel woord over opleiding en beroepsuitoefening van de gepromoveerde arts en de chirurgijn.

De Med. doctor of geneesheer en de chirurgijn of heelmeester

Ziekten, wonden, breuken en andere lichamelijke ongemakken vormden in de 17e eeuw het werkterrein van meer dan één beroepsgroep, theoretisch zorgvuldig verdeeld, al viel daar niet altijd de hand aan te houden. Aan de top van de medische status-

Het Chirurgijnshuis te Baambrugge. Gedeelte van een gravure in *Hollands Arcadia* uit 1729

hiërarchie stonden diegenen die aan een medische faculteit hun studie met een promotie hadden afgesloten.

Deze geneesheren hielden zich bezig met de inwendige geneeskunde, de behandeling van ziekten, maar niet met wonden of breuken.

Deze z.g. *uitwendige aandoeningen*, waarbij de wonden het meest voorkwamen, waren het werkterrein van de meester-chirurgijn of heelmeeester. (Zachte heelmeeesters maken stinkende wonden !)

Tot de medische hiërarchie behoorden ook de apothekers en de vroedvrouwen, die hier onbesproken blijven. Tot deze hiërarchie mogen de zogenaamde 'specialisten' als de steensnijder en de *breuk- of scheur-selmeeester* evenwel niet gerekend worden.

Laatstgenoemden combineerden in de steden vaak hun beroep met dat van beul omdat die voor de uitvoering van opgelegde straffen, als het breken van armen of benen, eveneens over specialistische kennis inzake het botstelsel beschikten, veelal van generatie op generatie overgedragen.

Voor het toezicht op de uitoefening van het medisch beroep en de registratie van nieuwe geneesheren bestond b.v. in Amsterdam het Collegium Medicum, dat zijn evenknie voor de heelmeeesters had in het Collegium Chirurgicum, terwijl de chirurgijns zich bovendien verenigd hadden in het chirurgijns-gilde, in de 16e eeuw voortgekomen uit het gilde der kramers of kruideniers.

Veelal wordt gekscherend gezegd dat de chirurgijns, voorzover zij hun affaire combineerden met dat van barbier, het vak van aderlaten onder het krabben en zepen hadden geleerd. Dat betrof dan niet de tot het gilde toegelaten chirurgijns, die een studie van twee maal drie jaren achter de rug hadden, afgesloten met een examen. Wie slaagde mocht zich meester noemen. Naast het aderlaten waren zij tevens bevoegd tot het behan-

delen van uitwendige kwalen en het verrichten van chirurgische ingrepen. Te denken valt o.a. aan het afzetten van armen en benen.

Wat oprijst uit de schriftelijke overlevering over de beroepsuitoefening van de chirurgijn is voor hedendaagse lezers vaak gruwelijk en wordt door de artsen van vandaag, die de tegenwoordige standaarden van hygiëne en geneeskundige zorg gewend zijn, als 'onverschrokken' of 'vermetel' gekenschetst.

In Amsterdam was de verhouding tussen de artsen en chirurgijns ongeveer 1 op 3, en dit lijkt in Abcoude/Baambrugge ook het geval te zijn geweest: Zowel in de jaren rond de eeuwwisseling van 1700 als later in de 18e eeuw treffen wij in de archivalia gegevens aan waaruit dit kan worden afgeleid.

De bewoners van het chirurgijnshuis

Had de kerk in 1649 in de diaken, later ouderling, Claes Jansen nog een godvruchtig buurman gekend, met diens rechtsopvolger hadden de ambtsdragers in 1677 grote moeite: Op 19 oktober 1677 rapporteert de predikant in de kerkeraadsvergadering dat hij tesamen met een ouderling Meester Thomas, chirurgijn, *ernstelyk had aangesproken inzake begane sonden*, doch dat Mr Thomas geen berouw had getoond maar *'ter contrarie sich in qualyck spreecken en groote bitterheyt seer onbetamelyck en onmanierlijck uytgelaaten heeft, tot groote ontsteltenisse soo van de predicant als de ouderling. De kerckenraet heeft met droefheyt dit rapport gehoort en siende dat hy in syn sonden voortgaat, verclaert dat Mr Thomas voort. van de Tafel des Heeren sich hebben te onthouden tot dat berouw betoont is.*

Deze affaire groeit uit tot een cause célèbre: Er gaat vrijwel geen kerkeraadsvergadering voorbij waar niet over de zonden van Mr Thomas wordt gesproken en over zijn

ernstelyke bestraffing. Telkens gaan ambtsdragers, geassisteerd door gewone lidmaten, bij hem op bezoek om hem *'tot bekeringe op te wecken'*.

In 1680 lijkt het tij te keren: in de kerkeraadsvergadering van 13 juni maakt de predikant bekend dat *de chirurgijn de bestraffingen en vermaningen meer plaatse gegeven heeft als vóórdien, hetgeen de aanwezige broeders met genoegen verstaen*. Enkele maanden later, op 30 november, is het dan zover: Mr Thomas heeft voldoende berouw getoond om hem weer tot de Tafel des Heeren toe te laten.

Aldus weer door vermaningen op het pad der deugd teruggeleid, heeft Mr Thomas tot 1696 zijn beroep in het chirurgijnshuis kunnen uitoefenen. In dat jaar vertrok hij met zijn vrouw, Elisabeth van Bredehout, en zijn zoon Dirck naar Amsterdam, en verkocht het huis op 1 juni 1696 aan de meester-chirurgijn Adam van Lintsbeeck, getrouwd met Maria de Witte.

Het is Adam van Lintsbeeck niet voor de wind gegaan. Reeds drie jaar na de aankoop - op 24 juli 1699 *des voornoens te clocke 9* - maakte hij, *sieckelijck van licgaem, doch syn verstant wel hebbende*, bij notaris Veenman te Abcoude zijn testament op. Med. doctor De Witte, die op Overdorp woonde, stond hem bij, hetgeen op een familieband wijst. De kinderen van zijn zuster, Hester van Lintsbeeck, werden als universele erfgenamen aangewezen. Het valt op dat zowel Adam van Lintsbeeck als Johannes de Witte een fraaie handtekening onder de acte plaatsten, terwijl de derde mede-ondertekenaar, Jan Dubbelt, zijn handtekening welhaast calligrafeerde.

In 1703 is de nalatenschap van Adam van Lintsbeeck geregeld. Dat blijkt uit een lening van Fl. 200,-, die Jacob Vrints, chirurgijn te Baambrugge, op 31 juli 1703 afsloot bij Simon

Barchman Wuytiers, (destijds eigenaar van de buitenplaats Paddenburgh), waar bij Jacob Vrints als onderpand zijn huis naast de kerk van Baambrugge inbracht.

Werd Mr Thomas met vermaningen bestraft en tot berouw gebracht, Mr Jacob Vrints werd - waarschijnlijk door een ontevreden client - lijfelijk belaagd en van stokslagen bediend, waarvan de predikant en een ouderling getuige waren. (1712) De ontevredene, Jan Corze, werd voor de kerkeraad gedaagd en *scherpelyck bestraft*.

Jacob Vrints heeft zijn beroep in dit huis tot 1715 kunnen uitoefenen. Dan wordt het verkocht aan opnieuw een meester-chirurgijn, Jan Sluyter (16 juni 1716). Twee diakenen van de kerk van Baambrugge traden op, procuratie hebbende van Maria Aytzma, weduwe van Jacob Vrints, daartoe aangesteld bij notariële acte van 22 januari 1716. Jacob Vrints is lid geweest van het chirurgijngilde, zoals blijkt uit de afrekening van de beide procuratiehouders. (Betaald aan de chirurgijngildeknecht Fl. 4. 13 .6.). Uit de afrekening blijkt ook dat het bij Jacob geen vetpot was.

Jan Sluyter was een langere vervulling van zijn loopbaan vergund. Uit zijn op 4 november 1747 opgemaakt testament blijkt, dat hij nog vóór hij zich in 1716 in Baambrugge vestigde tijdens zijn *jongelingschap ter zee heeft gevaren*, kennelijk zijn vak uitoefenend. In 1747 was hij weduwnaar. Hij prelegateert aan syn dogter *Hilletje syn chirurgynswinkel met alle chirurgyns instrumenten, medicynen en gereedschappen benevens ook de scheerwinkel met alle toebehoren*. De rest van zijn nalatenschap wordt gelijkelijk over zijn beide dochters verdeeld. Het chirur-

De Chirurgyn. 56
't Herteist te syn verbonden, Van doodelyke Wonden.

*So eeniglit verbrooken. Zy,
De Meester moeter haastig by,
Op dat het wys'lyck word geneesen:
Maar of de ruykeloose Ziel,
In Spies en Swaard van Sondenviel,
Daar schynd geen swaartigheid te weeren.*

gijnshuis werd op 16 december 1750 door de executeurs van de nalatenschap van wijlen Jan Sluyter verkocht aan de jonge chirurgijn, Eldert Verschooff, afkomstig uit Zuylen. Het nieuwe erfpachtscontract wordt op 23 februari 1752 met de kerkeraad afgesloten.

Vader en zoon

Eldert Verschooff was een meester-chirurgijn die vermoedelijk kort tevoren zijn studie had voltooid. Hij trouwde te Amsterdam op 19 oktober 1751, bijna één jaar nadat hij het chirurgijnshuis had gekocht. Zijn echtgenote was Lydia Roos uit Amsterdam. Van hun 9 kinderen, alle in het chirurgijnshuis geboren, bereikten slechts twee jongens en één meisje de leeftijd der handelingsbekwamen. Zoon Pieter, die hem later zou opvolgen, zag januari 1759 het levenslicht. Merkwaardig is dat in de archieven van het Gerecht Abcoude/Baambrugge een benoeming van Eldert

'De Chirurgijn', afbeelding in de beroemde uitgave 'Het Menselyk Bedryf' door vader en zoon Jan en Caspar Luiken (1694 te Amsterdam)

Verschooff tot chirurgijn in dit gerecht werd aangetroffen van 21 november 1776, terwijl niet duidelijk blijkt, dat dit een herbenoeming betrof.

Echter, de Geheymsschrijver van Staat en Kercke schrijft in 1759, toen Eldert Verschooff negen jaren in Baambrugge zijn stiel uitoefende: *'te Abcoude zijn een Doctor Medicinae en drie Wondhealers, over welker bekwaamheden niet ligt reden gegeven zal worden te klagen en om beter naar elders te gaan zoeken.*

Te Baambrugge was toen een chirurgijn, die men hier om zijne geleertheid, ervarenheid en goede bekwaamheden ook wel

gebruikt om inwendige ziekten en kwaalen te geneesen, daar bij veelen zig niet ongelukkig bevinden.

Op 4 januari 1792 kocht zijn zoon Pieter Verschooff, dan 33 jaar oud en inmiddels eveneens meester-chirurgijn, het huis van zijn vader, die vertrok naar Loenen en zich vestigde in een door hem gekocht huis in de 'Gruttersteeg' (tegenwoordig Grutterstraat). Pieter was zijn ouders behulpzaam met een lening. Hij bewoog zich meer dan anderen in de financiële wereld en bewees in de moeilijke en bestuurlijk ingewikkelde tijd van 1795 tot 1813 vele diensten aan het Openbaar Bestuur van Abcoude en Baambrugge.

In 1801 vestigde Pieter zich in het huis 'Overdorp', waar Med Doctor De Witte een eeuw eerder praktijk had gehouden. Uit de boedelscheiding (1828) van zijn nalatenschap blijkt dat hij daar als apotheek-hou-

dende chirurgijn fungeerde. Een combinatie die in de ogen van het gilde verfoeilijk was, maar de gilden waren immers in 1795 door de Bataafse Republiek opgeheven.

Het einde als chirurgijns-huis

Pieter Verschooff heeft aanvankelijk, na zijn vertrek naar 'Overdorp' in 1801, het chirurgijns-huis nog aan zich gehouden, wellicht om te voorkomen dat zich daar een concurrent zou vestigen. Anderzijds rustten op het pand nog steeds de bovenbeschreven erfpachtbepalingen, die bij elk nieuw koopcontract werden herhaald.

Eerst op 20 april 1809 sloot Pieter een koopcontract af, waaruit blijkt dat de gebruiker, Anthonij Vogel, winkelier, het pand overneemt. De erfpacht was reeds verhoogd met Fl. 2,- wegens een door Pieter bijgebouwde keuken. Pieter verstrekte Anthonij tevens een hypotheek.

Wanneer Anthonij Vogel er nog een afdak ter lengte van 20 voet heeft bijgebouwd, *ter meerder gerieff*, wordt de erfpacht nog met Fl. 1,- verhoogd. Het heeft er echter alle schijn van dat het gebruik dat

Anthonij van het huis maakte de kerkmeesters een doorn in het oog was. De grond werd hem in 1813, na een discussie met de kerkmeesters, kennelijk te heet onder de voeten en hij brengt het huis op 15 oktober 1814 in publieke veiling.

Het lid van de gemeenteraad Van Hilten koopt het pand voor een ondernemende jongeman, Johannes voor den Berg, ten einde daar een winkel te beginnen. De kerkmeesters laten hem uitdrukkelijk beloven dat hij de erfpachtsbepalingen stiptelijk zal nakomen.

Johannes voor den Berg slaat echter zijn vleugels uit en koopt in 1819 het nabij de brug gelegen, van ouds bekende, logement De Oude Prins, waarin hij zijn affaire van verkoop van winkelwaren met minder beperkingen hoopte voort te zetten. In de dertiger jaren vinden we Johannes voor den Berg terug als herbergier in het inmiddels tot herberg ingerichte 'Overdorp'.

In 1822 verkoopt Johannes het oude chirurgijns-huis aan Arie Keller, die er eveneens een winkel in gaat exploiteren. Dat is het winkeltje dat op onderstaande tekening van P.J. Lutgers (1808 - 1874) is vereeuwigd.

De kerk wordt bouwvallig

In het begin van de veertiger jaren van de 19e eeuw werd de bouwvalligheid van de kerk scherp zichtbaar. Een inspectierapport daarover vermeldt: *Aan de kerk heeft sedert jaren een verzakking bestaan, zodat het gebouw zich thans in een zeer slechte staat bevindt, Men acht het niet langer verantwoord bij harde wind het gebouw voor de openbare dienst open te stellen. De kerkeraad voegde daaraan toe: Het gebouw is bovendien te klein; ook bij de meest mogelijk geschikte ruimteverdeling kan met geen mogelijkheid aan de aanvraag naar zitplaatsen worden voldaan.*

Om die redenen werd besloten een nieuwe, grotere, kerk te bouwen, waarvoor het chirurgijns-huis moest sneuvelen. Arie Keller eiste prompt een ander huis, even geschikt tot uitoefening van zijn affaire, omdat zijn gehele bestaan aan het huis was verbonden. De kerkeraad bewilligde daarin en legde hem op 21 maart 1843 een aanbod voor, dat door de winkelier evenwel finaal werd afgewezen. De inschakeling van een procureur bewerkstelligde dat het aanbod op 20 april alsnog werd aanvaard, onder aftrek van de kosten van de procureur.

Het chirurgijns-huis werd, zoals in 1649 reeds voorzien, afgebroken. Op 15 maart 1844 werd de eerste steen gelegd voor de nieuwe kerk.

Dick Slebos

Literatuur:

- Geheynschryver van Staat en Kercke der Vereenigde Nederlanden*, 1^e deel (1759).
Houtzager. H.L.
Medicijns, vroetwyfs en chirurgijns.
Amsterdam (1979).
id. Uit de nadagen van het chirurgijns-gilde.
Ons Amsterdam 31 (1979).
Mooij. Annet.
De polsslag van de stad, 350 jaar academische geneeskunde in Amsterdam.
Amsterdam (1999).

Tekening van P.J. Lutgers (1808-1874).
Part. coll. Abcoude.

Zweder van Abcoude werd geboren als zoon van Gijsbrecht van Abcoude en Johanna van Hoorne. Zijn vader Gijsbrecht was Heer van Abcoude en van Wijk bij Duurstede, en bezitter van de kastelen Abcoude en Duurstede. Zijn moeder was ondermeer Vrouwe van Gaasbeek en Hoorne, uit het geslacht Hoorne of Horne waaruit veel later ook Filips graaf van Hoorne zou voortkomen: de krijgsmakker en vriend van Willem van Oranje die later, op last van koning Philips II, samen met de graaf van Egmond op de Grote Markt van Brussel zou worden onthoofd. (Kasteel Hoorne, thans Horn geheten, ligt iets ten westen van Roermond.)

Hoe Zweder van Abcoude Zweder van Gaasbeek werd

door Ger van der Most

Het geboortjaar van Zweder is onbekend, maar aangezien hij in 1353 meerderjarig werd verklaard – wat vroeger in zijn kringen al heel jong placht plaats te vinden – zal hij vermoedelijk tussen 1335 en 1340 zijn geboren. Hij werd vernoemd naar zijn grootvader van vaderskant: Zweder (II) van Abcoude (ca. 1300-1350). Evenmin als de geboortedatum is trouwens van Zweder de geboorteplaats bekend. Dit kan op het Slot Abcoude zijn geweest, maar waarschijnlijker lijkt Kasteel Duurstede, of misschien zelfs Utrecht of nog een andere plaats. Enige tijd later werd in het gezin een tweede zoon geboren: Willem van Abcoude, die vernoemd werd naar zijn grootvader van moederskant: Willem van Hoorne.

Ook was er in het gezin een dochter, Mabelia, die was vernoemd naar haar grootmoeder van vaderskant: Mabelia van Arkel.

Zweder van Abcoude zou een bewogen leven tegemoet gaan. Misschien al bij zijn meerderjarigverklaring of anders kort daarna, schonk zijn moeder hem de Heerlijkheid Herstal (gelegen in de buurt van Luik). Deze schenking werd evenwel onmiddellijk aangevochten door Hendrik van Leuven, een ver familielid. Zweder deed een beroep op het Hof van Brabant, dat hem in het gelijk stelde. Zijn zege was echter van korte duur.

Toen Zweder in 1356, bij het overlijden van zijn moeder, een reeks goederen zou erven (waaronder Gaasbeek), kwamen de Van Hoornes - afstammelingen van de vorige heren van Gaasbeek - in verzet. Zij stelden dat de betreffende domeinen zgn. zwaardlenen waren, die alleen via de mannelijke lijn konden vererven. Hoewel Zweder zich erg inspande om zijn gelijk te krijgen, was de uitspraak van het Hof dit keer evenwel zeer in zijn nadeel: van alle hem door zijn moeder geschonken gebieden mocht hij alleen Gaasbeek en Loon behouden. Zelfs Herstal moest Zweder weer afstaan. Als een soort compensatie beloofden de Van Hoornes wel, nooit meer aanspraak te zullen maken op Gaasbeek.

Professor Vercruyse, op wiens gegevens dit artikel in belangrijke mate is gebaseerd, meent dat Zweder deze voor hem negatieve beslissing nooit goed heeft kunnen verwerken. Zijn hele leven zal hij proberen zijn verliezen te compenseren door met allerlei aankopen zijn gebied toch weer uit te breiden.

Zweder van Abcoude voor het eerst Heer van Gaasbeek (1357-1376)

Rond die tijd was er juist opnieuw een oorlog uitgebroken tussen Brabant en Vlaanderen. Graaf Lodewijk van Male had in 1356 voor de Vlamingen, niet ver van Gaasbeek, de

Brabanders verslagen (de toenmalige grens met Vlaanderen lag maar een paar kilometer van Gaasbeek verwijderd) en had Brussel ingenomen. Evrard 't Serclaes, een topfiguur uit de Brusselse Magistratuur die we verderop opnieuw zullen tegenkomen, slaagde er echter in oktober 1356 in om de Vlamingen uit Brussel te verdrijven en werd daarmee een soort 'nationale' held. Het land van Gaasbeek was niettemin geplunderd en verwoest. In deze situatie, en wel op 11 oktober 1357, wordt Zweder officieel door de Hertogin van Brabant 'met de Heerlijkheid van Gaasbeek beleend', dus tot Heer van Gaasbeek verheven.

In 1361 kiest Zweder van Abcoude, samen met zijn broer Willem van Abcoude, de zijde van Holland, dat partij was in een conflict dat zich in Gelre afspeelde. In een gewapend treffen bij Tiel wordt Willem gevangen genomen, maar hij komt al snel weer vrij (zie ook Angstelkroniek nr. 5 blz. 59). De steun van de Van Abcoudes aan de Hollandse zaak doet hen geen kwaad. De Hollandse graaf bevestigt Zweder in zijn, bij het overlijden van zijn moei (=tante) Aleid van Hoorne, de Vrouwe van Putten en Strijen, ontvangen goederen en titels, wat een eerste stap is bij het verkrijgen van gebieden in Holland. Er zullen nog diverse bezittingen volgen. Daarbij noemt Vercruyse bijvoorbeeld, naast onder meer bezittingen in Den Haag, ook Loenerkerspel. In 1367 wordt Zweder belast met het beheer van de dijken tussen IJsseldam en Schoonhoven, De zgn Lekdijk Benedendams. In 1371 wordt hij door zijn oom Arnold van Horne, bisschop van Utrecht, aangesteld als raadgever en benoemd tot Maarschalk van het Sticht van Utrecht (een soort commissaris van de koningin avant-la-lettre) en bestuurder van Vreeland.

In 1372 huwt Zweder met Anna van Leyningen. Samen krijgen zij een zoon Jacob (de bekende Jacob van

Gaasbeek) en drie dochters, Maria, Yolanda en Johanna. Uit tijdelijke verbintenissen – in die tijd voor de feodale Heren zeer gebruikelijk – krijgt hij nog zes kinderen, waaronder een zoon Willem, die we nog tegen zullen komen als Willem van Kleef.

Zweder van Abcoude Heer van Abcoude en Wijk bij Duurstede; Willem van Abcoude als Heer van Gaasbeek (1376-1381)

In 1376 overlijdt Zweder's vader, Gijsbrecht van Abcoude. Bij het regelen van de erfenis sluiten de twee broers, Zweder en Willem, een verbond waarbij Willem Zweder plechtig erkent als oudste broer (dus als eerste rechthebbende op zijn vaders nalatenschap) en hem plechtig trouw zweert. Bij deze gelegenheid besluiten beide broers te wisselen van bezit: Zweder gaat zijn vader's goederen besturen, dus Abcoude en Wijk bij Duurstede, en Willem zal Gaasbeek gaan beheren. Ook bepalen zij dat de langstlevende alle goederen van hen beiden zal erven. Ongeveer tezelfder tijd besluiten zij de bezittingen van Willem's echtgenote, Maria van Walcourt, bij Gaasbeek te voegen om zo een meer afgerond gebied te krijgen. Die samenvoeging kreeg in

1381 zijn beslag en betrof ondermeer de beide Lenniken: St.Maartens Lennik en St.Kwintens Lennik. (Hoewel later weer verzelfstandigd, vormen zij thans opnieuw, samen met Gaasbeek, één gemeente: de huidige gemeente Lennik, mogelijk het doel van onze 2002-exkursie).

Penitentie.

Rond dezelfde tijd doet zich een incident voor, dat voor Zweder een vervelende nasleep zal hebben. Gijsbrecht van Abcoude, de vader van Zweder, had kort voor zijn dood twee dieven terecht laten stellen. Op zich was dat in die tijd niets ongewoons, maar de dieven hadden hun toevlucht gezocht in de kerk van Kamerik. Gijsbrecht had ze, met hulp van zijn zoon Zweder, uit de kerk laten slepen en daarmee het kerkelijk asielerrecht geschonden. Op 27 september 1376 wordt Zweder – Gijsbrecht was inmiddels overleden – voor medeplichtigheid aan deze heiligschennis veroordeeld tot een zeer zware straf. Zonder hemd en alleen in ondergoed, blootshoofds en barrevoets zal hij, het Miserere biddend, in het openbaar zijn misdadigheid moeten bekennen, waarna hij tevens in het openbaar zal worden geselsd. Voor een belangrijk feodaal heerser natuurlijk een verschrikkelijke afgang! Met een smeekschrift probeert

Zweder zijn straf te ontlopen, met enig succes. De straf wordt beperkt tot het betalen van een hoge boete, terwijl hem ook het patronaat van de Kamerikse kerk wordt ontnomen. Niettemin zal dit alles zijn trots als feodaal heer voor kortere of langere tijd ernstig hebben geknakt.

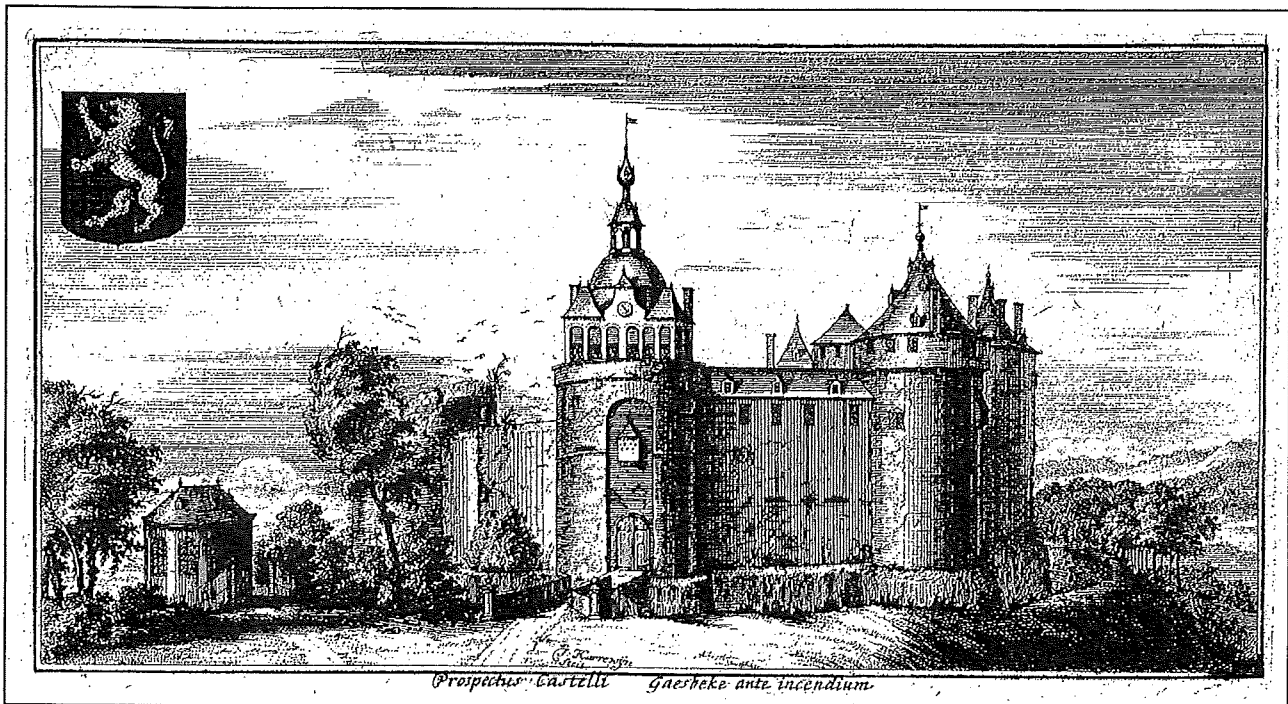
Over Zweder's "Abcoude periode" is verder weinig concreets bekend. Wel is er sprake van giften aan kerkelijke instellingen, zoals aan het kapittel van Geervliet (1376) en aan de Grande Chartreuse (1378). In 1381 besluiten Zweder en Willem van Abcoude opnieuw van bezit te wisselen. Willem van Abcoude wordt weer Heer van Abcoude en Duurstede, en Zweder wordt opnieuw Heer van Gaasbeek.

Zweder opnieuw Heer van Gaasbeek (1381-1400)

Terug in Gaasbeek is een van zijn eerste daden voor de stichting van een zelfstandige parochie Gaasbeek te zorgen. Tot dat moment moesten de inwoners van Gaasbeek voor kerkbezoek, doop- en trouwdiensten helemaal naar Lennik, meest te voet en soms in barre weersomstandigheden. Zweder zorgde ervoor dat de lokale kapel te Gaasbeek werd verheven tot parochiekerk. Een modern glasraam in de huidige kerk herinnert nog aan de stichting door Zweder. Maar ook in ruimer verband werpt hij zich op als beschermer van de kerk. Tussen 1382 en 1390 doet hij niet minder dan tien schenkingen aan religieuze gemeenschappen en instellingen. De bisschop van Utrecht, de Clarissen van Brussel, de Karmelieten en de Minderbroeders van Brussel en Dordrecht profiteren al in 1382 van zijn vrijgevigheid. Later komen daarbij de Reguliere Kunniken, de Minderbroeders van Utrecht, de Karmelieten van Keulen en ook nog eens de Dominicanen van Utrecht. Daarnaast gaat Zweder een belangrijke rol spelen aan het Hof van Bra-

Zegel van Zweder van Abcoude: Gevierendeeld; 1° kwartier: 3 zuilen 2 en 1 geplaatst Abcoude), 2° kwartier: klimmende leeuw (Gaasbeek), 3° kwartier: zes balken waarvan 1, 3 en 5 met resp. 4, 3 en 2 schuinkruisen (Putten), 4° kwartier: 3 schuinkruisen (Strijen).

Kasteel Gaasbeek voor de grote brand van 1695

bant. Geregeld treedt hij op als diplomaat, getuige, raadsheer en geldschieder. Tot 1388, Zweder's persoonlijk rampjaar.

Al langer was Zweder bezig om gronden te verwerven die zich tussen zijn gebieden en Brussel bevonden. De Brusselaars zagen het oprukkende domein van Zweder met argusogen aan. Voor de aanschaf van weer een nieuw perceel, ditmaal te Rode dicht tegen Brussel aan, was toestemming nodig van de Brusselse Schepenvraad, voorgezeten door de al eerder genoemde geliefde schepen en volksheld Evrard 't Serclaes. De Raad adviseerde negatief en Zweder betoonde zich niet blij met dat advies. Tot zover was er echter niets ernstigs aan de hand. Maar dan...

Moord of doodslag?

Kort na die uitspraak, op Witte Donderdag (26 maart) 1388, rijdt 't Serclaes van Lennik naar Brussel. Onderweg wordt hij aangevallen door de baljuw van Gaasbeek en door Willem van Kleef, de al eerder genoemde illegitieme zoon van Zweder. Deze takelen Evrard verschrikkelijk toe, waarbij zij zijn voet afhakken (opdat hij niet meer in de weg kan lopen) en zijn tong afsnijden (opdat

hij leert voortaan zijn mond te houden). Zoals de Brabantse Yeesten (te vergelijken met onze Melis Stoke, die het wedervaren van de Hollandse graven bezingt) het formuleren:

*Ende hebben hem daer
Afgheslegen sinen voet,
Ende sijn tonghe in sinen mont
Ghecort, ende bitterlijc ghewont.
Ende lieten em alsoe liggen daer
Int velt, met dier quetsueren swaer,
Bloedende seere over doot...'*

Twee voorbijgangers treffen Evrard in zijn desolate toestand aan en brengen hem naar Brussel, waar hij korte tijd later overlijdt. In Brussel bewaart het volk zich en trekt nog dezelfde dag op naar Gaasbeek om wraak te nemen. Ook sommige andere Brabantse steden schieten de Brusselaars te hulp, door hun gemeentelegers ter versterking te zenden.

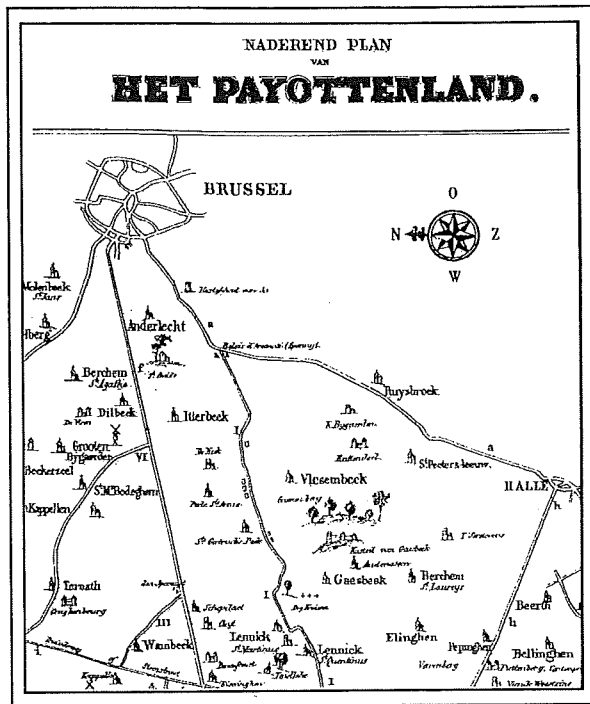
Inmiddels zijn de twee daders naar kasteel Gaasbeek gevlucht, waar Zweder zich in de kapel juist op de Paasviering voorbereidt. Hij biedt de twee vluchtelingen – waarvan er een immers zijn zoon is – onderdak in zijn kasteel. Zelf verlaat hij onmiddellijk het kasteel om hulp te halen, maar hij kan niet voorkomen dat een

furieuze menigte het beleg opslaat. Het kasteel is weliswaar goed verdedigd, maar de aanvallers schakelen zelfs specialisten uit Luik in om het slot te ondermijnen. Inmiddels is hertogin Johanna van Brabant ter plaatse gearriveerd, maar ook haar lukt het niet de volkswede te sussen. Zweders echtgenote, Anna van Leyningen, wil het ergste voorkomen en biedt de overgave van het kasteel aan, mits zij met haar gevolg en haar bezittingen de burcht mag verlaten. In een geheim compromis wordt daarbij zelfs een bedrag van 5000 kronen overeen gekomen om later de schade aan het kasteel te kunnen herstellen. Zo gauw Anna van Leyningen met haar gevolg vertrokken is, bestormt de menigte het kasteel en maakt het met de grond gelijk: *'Ende daer na, in corten stond,
Werp men tslot af in de gront,
Ende destrueert altemale.'*

Schuldvraag

Nu, ruim 600 jaar later, is de schuldvraag nog steeds niet opgelost. Kwamen de Baljuw en Willem van Kleef de ongelukkige Evrard 't Serclaes toevallig tegen en ontstond er een uit de hand gelopen ruzie? Was er dus sprake van doodslag? Of handelden de twee in directe opdracht van

Kaartje van de regio Brussel/Gaasbeek

Zweder en/of diens vrouw (zoals bijvoorbeeld A. de Groot stelt in zijn artikel uit 1933 "Zweder en Jacob van Gaasbeek in Zuid-Holland", waarin hij schrijft dat "Zweder zich niet ontzag aan zijn baljuw opdracht te geven Evert 't Serclaes door sluipmoord om het leven te brengen") en is er dus sprake van moord? De Yeesten ontkennen zeer expliciet Zweder's rechtstreekse betrokkenheid:

*'Van desen faite warichleke
Was die heere van Gaesbeke
Self onsculdich, dat verstaet;
Hi en gaffer toe raet noch daet;
Oec en wist hi niet van dien
Dat dit fait soude geschien'*

Ook de omstandigheid dat Zweder later weer gewoon raadgever voor de Hertogin van Brabant wordt, lijkt hem indirect van schuld vrij te pleiten. Aan de andere kant: het feit dat hij de twee daders in zijn kasteel onderdak en bescherming biedt, pleit juist weer niet in zijn voordeel!

De geweldadige dood van Evrard 't Serclaes heeft flinke sporen in de Belgische geschiedenis nagelaten. Nog steeds verdiepen geschiedkundigen zich in de affaire en trachten de schuldvraag op te lossen. Op dit moment gaat men meestal uit van een

waar (tot driemaal toe!) de betrokkenheid van Zweder nadrukkelijk ontkent, maar toch schrijft: *'Der waerheit daer af ic niet en weet'*. Voor Evrard 't Serclaes staat op de Grote Markt van Brussel, op de hoek van de Karel Bulstraat, sinds 1897 een klein monument: een gedenkplaat in bas-reliëf, met daarop onder meer de vernietiging van Kasteel Gaasbeek, en ook de figuur van de stervende Evrard 't Serclaes. Men zegt dat wrijven over de arm van 't Serclaes geluk zou brengen. Bezoekers van de Brusselse Markt die dit weten, hebben inmiddels een sleetgaatje in de arm van de afbeelding veroorzaakt! En de plaats waar hij, nabij Gaasbeek, zwaar gewond werd achtergelaten, heet nog steeds 'Kwadewegen'. Hoe het met beide daders is afgelopen heb ik nergens kunnen vinden en is mij dus onbekend.

Hoe het verder ging

In eerste instantie werden alle goederen van Zweder geconfiscieerd, maar al snel, in 1389, ontving hij alles weer terug. Eveneens in 1389 begon Zweder aan de herbouw van Kasteel Gaasbeek. Misschien al rond zijn overlijden in 1400, maar in elk geval nog vòdr 1404, waren de herbouw-

werkzaamheden voltooid, zoals blijkt uit het feit dat Zweder's erfopvolger Willem van Abcoude in dat laatste jaar het kasteel schenkt aan zijn neef Jacob, Zweder's zoon. Overigens werd het herbouwde kasteel in 1566 geheel door brand verwoest, maar wederom opnieuw opgebouwd. In 1695 staken de Franse troepen op weg naar Brussel het kasteel opnieuw in brand. Zweder zelf blijft ook na 1389 een topfiguur aan het Brabants Hof. Hij zal nog meermaals optreden als bemiddelaar en diplomaat, ondermeer bij Gelderse zaken. Hij gaat door met het geven van schenkingen aan religieuze instellingen. Een markant voorbeeld daarvan is de door hem gefinancierde stichting van het Kartuizerklooster Nieuwlicht te Bloemendaal bij Utrecht. Aan de stichting van dat klooster zit nog een mooi verhaal vast.:

Tijdens een bedevaart in 1391 naar Montreuil, waar men een kopie van het doek van Veronica vereerde, werd Zweder verrast door een visioen. Voor hem verscheen het beeld van Christus, maar het trok zich terug omdat Zweder zich niet genoeg had beijverd voor het bouwen van een klooster. Diep onder de indruk spaarde hij verder geen enkele moeite meer om zijn project tot een goed einde te brengen. Toen hij later naar Montreuil terug keerde, herhaalde het fenomeen zich. Maar ditmaal bleef Christus' beeld fonkelen als een 'nieuw licht', en toen het klooster in 1394 werd ingewijd noemde Zweder het, naar aanleiding van zijn visioenen, 'Klooster Nieuwlicht'.

Het einde van Zweder
In het jubeljaar 1400 vertrekt Zweder op bedevaart naar Rome. Maar onderweg overlijdt hij plotseling. Hij wordt begraven bij de Minderbroeders van Radda. Enkele jaren later wordt zijn stoffelijk overschot overgebracht naar 'zijn' klooster Nieuwlicht in het Utrechtse Bloemendaal en daar bijgezet in een

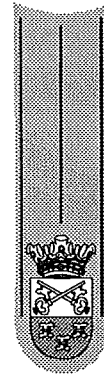
praalgraf. Toen Bloemendaal in 1579, tijdens de 80-jarige oorlog, werd vernield, liet een verre afstameling van Zweder, de deken van de Utrechtse Janskerk Jan van Renesse, alle resten van zijn voorouders in zijn Antoniuskapel herbegraven. Als 300 jaar later een brand die kapel eveneens verwoest, gaat men over tot nieuwe bijzetting, ditmaal in de kerkbeuk. Daar heeft Zweder nu mischien toch eindelijk zijn rustplaats

gevonden. In Gaasbeek wordt Zweder opgevolgd door zijn zoon Jacob van Gaasbeek (in België Jacob van Abcoude genoemd). Als later, in 1407, ook Willem van Abcoude overlijdt, vallen diens bezittingen – na enig geharrewar – eveneens toe aan Jacob van Gaasbeek. Deze wordt dan tevens (onder meer) de nieuwe Heer van Abcoude.

Ger van der Most

N.B.: Dit artikel is gebaseerd op de feestrede "Licht en Donker", die em.prof. dr. J.Vercruyse op 26 augustus 2000 in kasteel Gaasbeek uitsprak ter gelegenheid van de verzustering (jumelage) van de gemeentes Lennik en Abcoude. Met toestemming van prof. Vercruyse is zijn verhaal hier en daar wat ingekort en tevens enigszins aangepast aan de Nederlandse situatie.

Angstelkroniek
HISTORISCHE KERN
VORBEREIDING
VORBEREIDING

Joannes Vennicx deel II

door Oscar Swijnenberg

Het verhaal over de redding van de Dorpskerk in 1672 door pastoor Vennicx, zoals de vorige keer is beschreven, zou men achteraf mischien een legende moeten noemen. 'Wahrheit' is niet meer van 'Dichtung' te onderscheiden. Heeft Vennicx inderdaad de heldendaad verricht op de wijze, zoals beschreven is? Dat valt niet meer na te gaan.

Feit is wel dat vanaf 1672 de katholieke godsdienst in Abcoude meer vrijheid kreeg. Pastoor Vennicx kreeg na dit gebeuren in ieder geval de ruimte om in de 'heilige buurt' een schuur te bouwen en die als kerk in te richten. Dit kerkje moet gestaan hebben op het terrein van het huidige 'Hofje tussen de Kerken'. Er stonden toen enige huizen tussen deze schuur en de Kerkstraat, zodat deze aan het oog onttrokken was. Bovendien was, om de schuurkerk heen, een schutting opgetrokken. De gelovigen konden via een poort tussen de huizen aan de Kerkstraat bij de schuur komen.

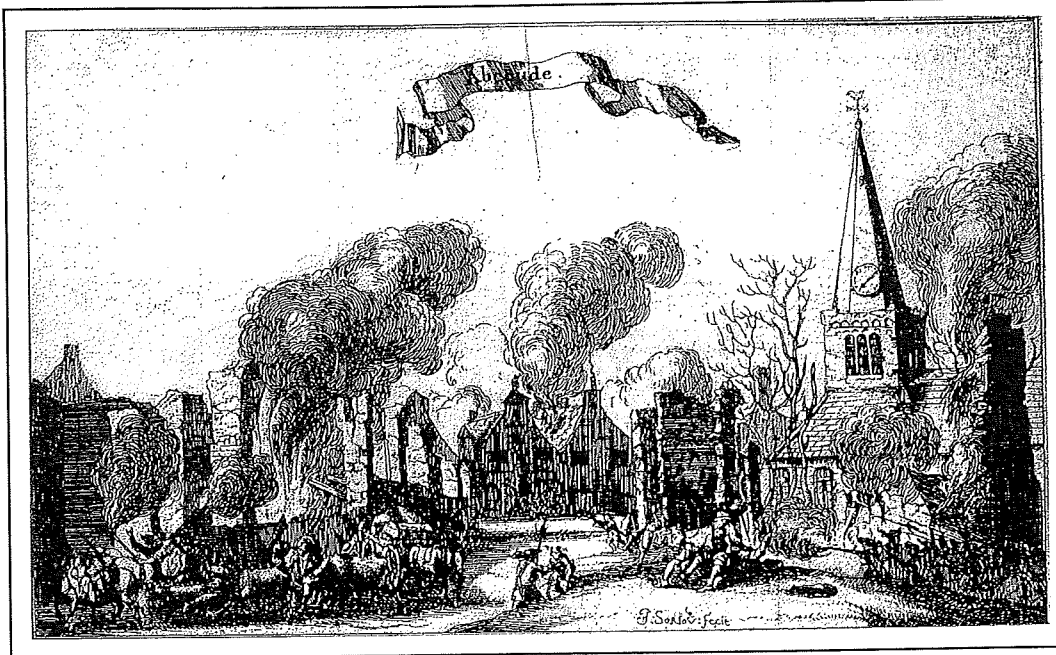
Al met al kan er dus een groeiende verdraagzaamheid worden geconstateerd. Dat neemt niet weg dat er toch nog protestanten waren die de maarschalk van Utrecht meenden te moeten meedelen dat de situatie in Abcoude van 'paepsche stoutgheijt' getuigde. De maarschalk kwam met manschappen naar Abcoude, overviel tijdens een dienst de als katholieke kerk dienende schuur en nam de inboedel in beslag. De katholieken berustten niet in de situatie en namen de Poolse gezant in de arm. Dat was Francisco Mollo, de Italiaanse koop-

man uit Amsterdam, die in de buurt van Abcoude woonde en wel op de eerder genoemde hofstede Oversticht, die net op Hollands grondgebied, schuin tegenover de huidige boerderij 'De Hoop', aan de Holendrecht lag. Het was dezelfde hofstede waar pastoor Vennicx vele malen voor zijn parochianen de mis had gelezen. Mollo bracht het verzoekschrift van de katholieken van Abcoude over aan stadhouder Willem III. Zij lieten niet na daarin duidelijk melding te maken van wat Vennicx in 1672 voor Abcoude had betekend. De stadhouder was gevoelig voor de aangedragen argumenten en bewoog de Staten van Utrecht tot een mildere houding tegenover de katholieken. Korte tijd later ontving pastoor Vennicx van de Staten van Utrecht een schrijven waarin stond 'dat hij in stilte en binnens mueren des hujs aldaer vrij de oefeningh van de Rooms Catholijken godsdienst mogt houden, mits geen aenstootelijkheid te geven aen de gereformeerde gesintheden'.

Hoewel men met het toestoppen van geld in het verleden ook heel wat gedaan had kunnen krijgen bij

de wereldlijke overheden, is het vermeldenswaard dat het in hetzelfde schrijven aan pastoor Vennicx verboden werd geld of geschenken te geven aan de maarschalk om toestemming te krijgen godsdienstoefeningen te houden. Met dit besluit bezaten de katholieken een kerkgelegenheid in Abcoude en was het niet meer nodig daarvoor uit te wijken naar De Bijlmermeer of de hofsteden elders op Hollands gebied.

Het is anno 2000 niet gemakkelijk een juiste waardering uit te spreken voor de persoon van Joannes Vennicx, die maar liefst gedurende 44 jaar (van 1672 tot 1716) pastoor te Abcoude was. Door de troebelen der tijd was het al heel wat wanneer een priester er in slaagde zijn parochianen met enige regelmaat in staat te stellen de sacramenten te ontvangen. Die plicht heeft Vennicx ondanks de druk der omstandigheden met moed, tact en inventiviteit ten uitvoer gebracht. Zijn moedig optreden in het rampjaar 1672 had tot gevolg dat de katholieken in Abcoude weer een eigen - zij het uiterst bescheiden - kerkgelegenheid kregen en de protestanten hem gingen respecteren. De meeste tijd en energie moest de her-

De brand in Abcoude, waaraan wordt gerefereerd in het artikel over Pastoor Vennicx. Naar een ets van J. Sorious, gepubliceerd in 1676. Er zijn aanwijzingen (met name de onnauwkeurige weergave van de dorpskenmerken) dat dezelfde ets in de loop der eeuwen meermalen is gebruikt met de namen van andere dorpen waar een soortgelijke brand heeft gewoed!

der echter besteden aan het pure overleven van zijn kudde. Daaruit valt ook te verklaren waarom aan het gebeuren in het rampjaar weinig 'wapenfeiten' kunnen worden toegevoegd.

Toen Vennicx in 1716 in het harnas overleed, was door alle perikelen de financiële situatie van de parochie allesbehalve rooskleurig. Veel Baambruggers waren in Slootdijk blijven kerken. Daardoor was het aantal communicanten (tegenwoordig zouden we eerder spreken van ingeschrevenen) gedaald tot 320 à 330. Ook waren er geen inkomsten meer uit fundaties, dat zijn de gelden die men gaf voor het lezen van missen voor overledenen. De parochie was geheel afhankelijk van vrijwillige bijdragen. Zij was zelfs niet in staat gedurende de eerste zeven jaren van de opvolger van Vennicx, pastoor Theodorus van Aelst, het jaarlijkse

bedrag van 400 gulden te betalen. Waren de materiële omstandigheden ronduit ongunstig, de immateriële omstandigheden hadden zich na de strenge vervolgingen aanmerkelijk verbeterd. Van Aelst kon als opvolger van Vennicx in alle rust orde op zaken stellen. Hij nam ook het materiële beheer van de parochie met succes ter hand. Na enige tijd kon het kerkje worden verfraaid en werd er nieuw altaarzilver aangeschaft. Hieruit blijkt dat de geldelijke middelen royaler gingen vloeien, zowel door schenkingen als door fundaties. Dat zijn tijdelijke goederen, waarvan de jaaropbrengst meestal werd en wordt besteed om na de dood van de schenker missen te celebreren tot diens intentie.

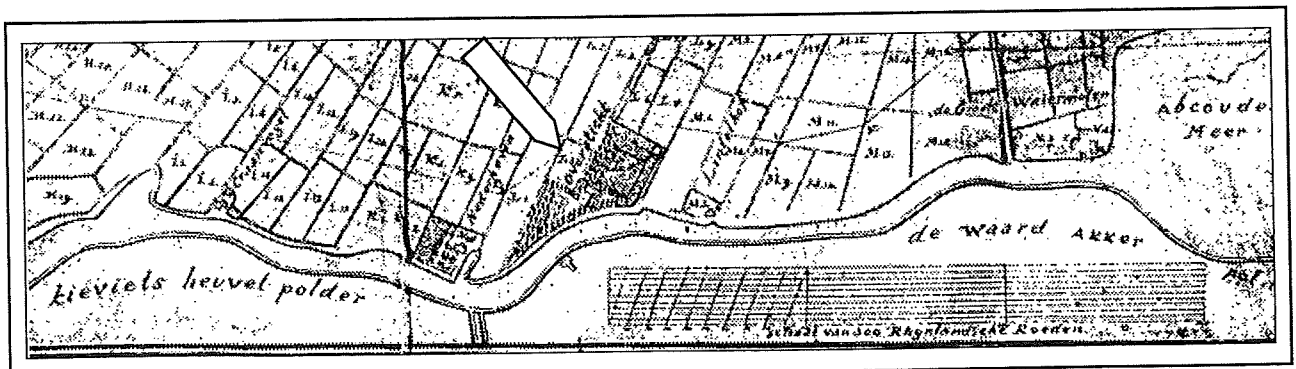
De parochie van H. H. Cosmas en Damianus ging betere tijden tegemoet. Het noodzakelijke voorwerk was verricht door een halve eeuw

moedig volhouden van kapelaan en later pastoor Joannes Vennicx.

Oscar Swijnenberg

Geraadpleegde literatuur bij de artikelen over Pastoor Vennicx door Oscar Swijnenberg (ingekort door de redactie)

- Aelst, Theodorus van, Kerkelijk Rekenboek nr. 1.*
- Bqotz, Pastoor J. G., Gedenk-boek van de Katholieke Statie te Abcoude 1849.*
- Gademan, J.E., Poel, drs. P.J., Schrama, N.G., Gedenk-boek 100 jaar parochiekerk H. H. Cosmas en Damianus Abcoude, (Abcoude z.j.)*
- Goes, Q. A. A., R. K. Kerk Abcoude - Archiefnotities.*
- Goes, Q. A. A., Arnoldus Schoonhovius versus Jan Visscher... een pastorale rivaliteit, in: Vijf Eeuwen Monumentaal (1490-1990) Gedenkboek Hervormde Kerk te Abcoude.*
- Huurdeman, D., Kapelaan te Abcoude, Geschiedenis van de Parochie van de H. H. Cosmas en Damianus te Abcoude.*
- Rogier, Prof. Dr. L. J., Geschiedenis van het Katholicisme in Noord-Nederland in de 16e en 17e eeuw.*

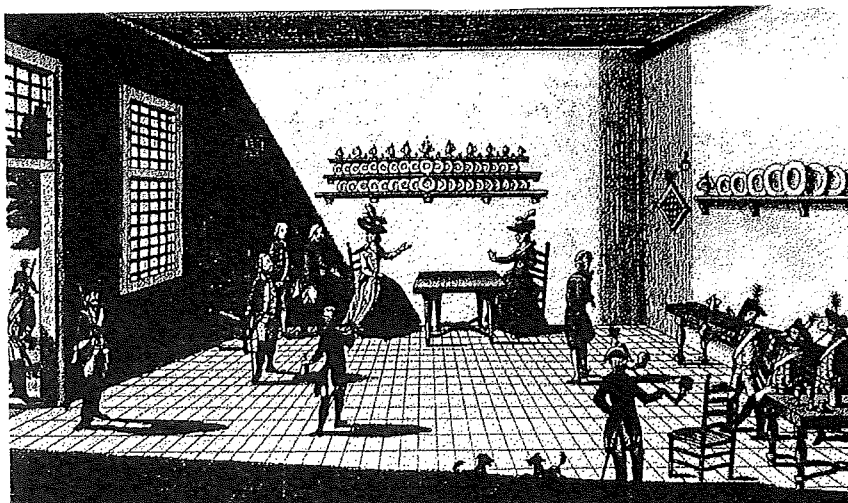

Deel van de kaart van 'De Holendrecht en Bullewijker Veenpolders onder de jurisdictie van Ouder Amstel' waarop 'Oversticht' is aangegeven.

Het einde van de 18^e eeuw was een onrustige tijd voor ons land. De patriotten stredden met de prinsgezinden om de macht. In 1787 voelde stadhouder Willem V zich zo in het nauw gedreven dat hij met zijn gezin Den Haag verliet en zich in Gelderland vestigde.

Wilhelmina van Pruisen, de vrouw van Willem V, wilde zich niet laten kennen en besloot om zonder haar man en kinderen terug te gaan naar Den Haag, om zo de Oranjegezinden moed en hoop te geven en de Patriotten ontzag in te boezemen. Onderweg naar de residentie werd zij echter bij Goejanverwellesluis (nabij Gouda) door een vendel militairen tegengehouden en korte tijd vastgehouden in een boerderij aldaar. Onverrichterzake moest zij terugkeren naar haar man in Gelderland. Niet alleen Wilhelmina voelde zich zwaar gekrenkt door deze behandeling. Ook Wilhelmina's broer, de kroonprins van Pruisen, vatte de zaak op als een belediging hem persoonlijk aangedaan. Prompt stuurde

Een roerige geboorte

28 juni 1787, Prinses Wilhelmina vastgehouden op een Boerderij bij Goejanverwellesluis. Gravure van G.B. Probst, eind 18e eeuw

hij een Pruisisch legertje onder leiding van de hertog van Brunswijk naar Nederland om Willem V in zijn gezag te herstellen.

Ook Abcoude vielen de Pruisen binnen, zoals blijkt uit een aantekening die de pastoor maakte in het R.K.-doopboek:

'22 september (1787) zijn de pruisen met groote woede in dit

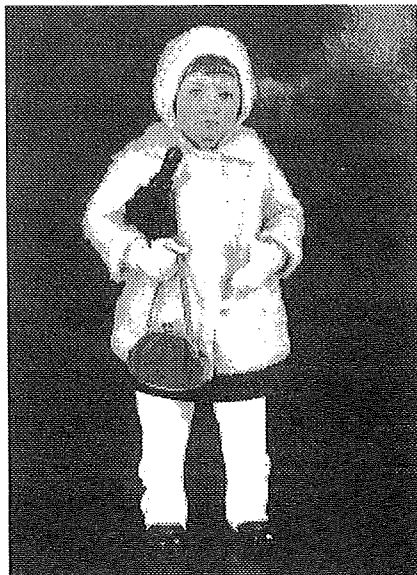
dorp Abcoude gevallen met plunderen en rooven. Op dien zelve dag is geboren Dirk van Doorn. Tog niet eer gedoopt dan op den 10 october, alzo als toen wat verligting kwam en de Doodsgevaaren niet zoo groot meer scheenen te weezen. Daarom gelieft 't oog op 't volgende blad te slaan, zo zal de voorn: Dirk als de 2^e doopeling aangetekend staan.'

Op de volgende pagina van het R.K. doopboek staat (inderdaad) vermeld: *10 october sub conditione Dirk*

Par. (parentes=ouders) Dirk van Doorn en Trijntje Zwicker conjugum (=gehuwd/verbonden) Suscep.(=getuigen) Jan Hendrikse Botter en Marritje Dorland. (Dirk van Doorn was op 20.9.1775 te Slootdijk met Trijntje Swickers (=Zwicker) getrouwd)

Het protestantse doopboek maakt in de betreffende periode geen melding van onregelmatigheden, maar evenmin van dopen.

GvdM

Fotootje van 'Meisje'

Wie kent dit meisje ?

(Deze foto is gevonden op de recente boekenbeurs t.b.v. het restauratiefonds van de Hervormde Kerk van Baambrugge. Hij is toen waarschijnlijk uit een boek gevallen. Graag reacties (schriftelijk of telefonisch) aan de Redactie. (0294-286214)

deze aflevering van 'Angstelkroniek' wordt mede mogelijk gemaakt door

Wim Nienhuis
<http://www.abcoude.com>

op deze particuliere Internet-site vindt u actuele en interessante informatie over de Gemeente Abcoude !
 te bereiken: Tel. 0294 - 287090 Fax 0294 - 287140 Mob 06 51203243 E-mail: wim@nienhuis.net